

ואולם יש חולקים וסוברים שאין נקראת 'הטמנה' אלא כשהקדרה מכוסה, אבל נתינתה על גבי גחלים אינה בכלל 'הטמנה'. (רבנו תם בתוס' להלן מז: ד"ה במה. וע"ש בר"ן; ריטב"א כאן ועוד).
וזה לשון הר"ה בעל המאור:

'ולענין הטמנה — יש מי שאומר אסור להטמין על גבי גחלים כלל, דאפילו קטומות לא גרע מגפת של זיתים... ויש מי שאומר לא כי גפת של זיתים אסופי מוספי הבלא כל שעתא ושעתא ואסור להטמין בדבר המוסיף, מה שאין כן בגחלים קטומות שעוממות והולכות, ולא די שאין מוסיפין אלא שהן פוחתות. ועל פי סברא זו נהגו לאכול את החמין הטמונין במקומותינו כמנהג הטמנתם. ודברי רבנו חננאל נוטים לדברי האוסר.

ויש אומרים כי תקנת רבותינו היא לענג את השבת בחמין. וכל מי שאינו אוכל חמין צריך בדיקה אחריו אם הוא מין, ואם מת יתעסקו בו עממין, ולהזמין לבשל להטמין ולענג את השבת ולהשמין הוא המאמין, וזוכה לקץ הימין, ויש מן החכמים אומרים על השמאל שהוא ימין אנו קורין עליהם מי יתן החרש תחרישון ותהי להם לחכמה'.

להלכה, השלחן-ערוך (רנ"ג, א) פסק כדעת המחמירים. ואולם הרמ"א כתב שהמנהג להקל שכל שהקדרה אינה מכוסה מלמעלה אין זו הטמנה, אלא שנוהרים לכתחילה לנתקה קצת מן האש קודם השבת, כדי שיוכל ישראל להסירה בשבת ללא נענוע הגחלים.

לשיטת רוב הראשונים הנ"ל יוצא, שענין ההתר בגריפה וקטימה אינו משום סילוק תוספת הבל, כמו שפרש רש"י, אלא משום עשיית היכר, כי במעשה זה הוא מגלה שמסלק דעתו מבישול, שהרי אין הדרך לבשל בצורה זו.

ולפי זה, המניח טס מתכת על כירי הגז, כפי הנהוג, אף על פי שעדיין קיימת תוספת הבל, אך היכר ודאי יש כאן, שהרי אין אדם מבשל עם כיוסי כזה, הלכך יש להחשיב זאת ככירה גרופה וקטומה — כן היא דעת רוב הפוסקים האחרונים. (עפ"י אגרות משה או"ח ח"א צג, ועוד). ודעת החזו"ן-איש להחמיר בדבר. ראה להלן.

דף לז

'לא שנו אלא על גבה אבל לתוכה אסור' — יש מי שכתב טעם האיסור להחזיר לתוך הכירה — משום חשש חיתוי, ואף על פי שהכירה גרופה וקטומה. (עפ"י מחצית השקל רנ"ג ס"ק לה). ובשו"ת שבת הלוי (ח"ג מה) חולק על טעם זה וסובר שאסור משום שנראה כמבשל.

ובתנורים חשמליים שבזמננו, כתב בשו"ת שבת הלוי (שם), יש להתיר החזרת דבר מבושל לתוכם, [כשהם מופעלים במצב 'שבת']. ועיקר נימוקו להתיר מבוסס על פי דברי הרי"א¹ (מובא בשלטי הגבורים כאן), שלא אסרו החזרה לתוכה אלא במקום שיש לה גם 'תוך' וגם 'גב', שאז בכך שהוא מכניס לתוכה ולא על גבה, נראה כמבשל, אבל לא כשיש לה רק תוך ואין לה גב. ועוד צרף את דעת הרמ"א, המתיר להחזיר לתוכה כאשר נטל בשבת.

ואילו בספר שמירת שבת כהלכתה (א, יז בהערה) נראה שנוקט לאסור להחזיר בשבת. וכן נראה לכאורה משו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד עד, עמ' קלח), שאין להחזיר לתנורים שלנו, [אלא אם מתקין קופסא בת ארבע דפנות בתוך התנור, שאז מסתבר להתיר להחזיר לתוכו. אג"מ שם].

'תוכה וגבה אסור' — רש"י מפרש 'גבה' — על עובי שפת הכירה או על גבי כיסוי שעל חללה. ומזה הוכיח החזון-איש (לו, ט יא), שהמניח כיסוי על גבי האש, אין נחשב משום כך כ'גרופה וקטומה', כמו כאן הכיסוי שעל גבי הכירה אינו מחשיבה לכירה גרופה וקטומה. (ורק אם מניח על האש קדירה אחרת, נחשב כ'גרופה וקטומה').

ואולם דעת הרבה פוסקים אחרונים אינה כן אלא כתבו לישב את המנהג להחשיב כיסוי האש בטס מתכת וכדו' (אפילו אם יש בו נקבים. שו"ת 'אור לציון') ל'גרופה וקטומה', וגם אם לא כיסה את ברזי הגז, [אם כי ראוי לכתחילה לכסותם, כי אפשר בנקל להגביר את הלהבה כהרגלו]. (עפ"י אגרות משה או"ח ח"א צג (וע"ש בח"ד סא. וצ"ב); שו"ת אור לציון ח"ב יז, א ב; שו"ת שבט הלוי ח"א צא. וכן דעת הגרש"ז אויערבך וצ"ל — מובא בשמירת שבת כהלכתה א, יח כה).

וכתבו לדחות הראיה מרש"י, כי רש"י דיבר בכיסוי המיוחד לכירה אף בימות החול, אבל כל שמכסה באופן שאינו רגיל לבשל כך — דינו כ'גרופה וקטומה'. והוא הדין לפלטה חשמלית שאי אפשר לשנות בה את עצמת החום. (ואם יש בה דרגות חום שונות, ואינו מדליק בעצמה הגבוהה, אינו נחשב כגרופה וקטומה אלא אם יניח כיסוי מעל הפלטה. 'אור לציון').

[וזה לשון הגרש"ה וואזנר שליט"א בספרו 'שבט הלוי' (שם): '... אלא שכנראה הגאון מהר"ם שיק כתב כן ללמד זכות על מנהגן של ישראל דמקילין אפילו בלא הכירה, אבל בכסוי שאינו רגיל להיות — פשוט שמותר, ולא נחתי הפוסקים למה שחידש מרן הגאון בעל החזון איש זי"ע דיש כאן ענין למעט החום, ואף דרב גובריה מאד מאד וכל גופי מרתת מתורה דיליה, מכל מקום האמת יורה דרכו שדרך הפוסקים בהלכה זו צ"ע לדבריו'].

(א. עוד צידד ב'אור לציון', שמא אש שלנו אינה כלולה בגזרת 'שמה יחתה', כי הפערה קבועה ועומדת ואינה כגחלים המתכלים והולכים. ושמא גז הבער הריהו ככירה שהסיקוה בקש ובגבבה. [וכיוצא בזה כתב ב'אגרות משה', שלא גזרו שמא יביא עצים ויכניס לכירה, והכי נמי, פתיחת ברזי הגז כמוה כהבאת עצים, ואינה בכלל הגזרה]. מאידך, יש מקום להחמיר באש דידן יותר — הלכך אין לנו אלא מה שנהגו. ומנהג העולם להחשיב כגרופה וקטומה, להתיר להחזיר עליה. עד כאן תורף דבריו.

ב. אם פתח את ברזי הגז לגמרי — בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד עד 'בישול' כה) כתב שיש להצריך כיסוי לאש, [הגם שלכאורה אין חשש 'חיתוי' כלומר הבערה] — אם משום שאין לחלק בדבר, אם משום החשש שמא יקטין הלהבה, אם משום שמא יקטין ואח"כ 'חתה'.

ואולם בשו"ת אור לציון (ח"ב יז, ג) התיר להשהות באופן זה על האש, גם מאכל שלא נתבשל לגמרי, וכדין 'גרופה וקטומה' — שבאופן זה אין חשש חיתוי.

ג. יש סוברים שעיקר ה'קטימה' שלנו הוא דוקא בכיסוי ברזי הגז ולא בכיסוי האש. כן מובא בשם הגר"א קוטלר, בשו"ת דברי חכמים 363. וע"ש עוד בהערה).

'מאי הוי עלה' — אף על פי שדחינו 'הכי השתא... ושוב נצבת הראיה מלשון הברייתא 'סומכין' שאין התר אלא בקטמה — מכל מקום עדיין קיימת האפשרות לדחות 'סומכין' לאו דוקא, ולא נדחתה אלא ההוכחה לכך מ'נוטלין'. (שפת אמת)

'קטמה והובערה — משהין עליה... מהו דתימא כיון דהובערה הדרא לה למילתא קמייתא, קמשמע לן' — יש אומרים שמסתבר שזה דוקא בהובערה או נתלבתה מאליה, אבל אם הבעירה בידיים, ביטל את הקטימה הראשונה.

ולפי זה טוב להחמיר שהמכסה את האש בכיסוי פח או באזבסט וכדו', באופן שנידון כ'גרופה וקטומה' (ע' לעיל), לא יגדיל את האש לאחר מכן, שבזה הוא כמבטל את קטימתו, ומראה שעלול הוא לחתות גם במצב זה שהאש מכוסה. (כן מובא בשמירת שבת כהלכתה (א), הערות נד קפה) בשם הגרשו"א. ונראה שלא כתב כן הרב אלא מצד חומרא בעלמא ולא מדינא, כי גם אם ננקוט שאם הבעיר בידיים ביטל הקטימה, אין זה שווה לנידון דידן; כי כאשר מבעיר את האש לאחר שקטם, הלא בזה הוא מראה שברצונו לבטל כרגיל והיה חפץ בביטול הקיטום, ואם היה יכול להפריד את האפר מן הגחלים היה עושה כן אלא שאינו יכול. ואולם כאן הלא הדיכר לא נתבטל, ואעפ"י שמגדיל את האש, הלא מכל מקום משאיר את הדיכר ואין דרך בישול בכך, ואילו היה רוצה באמת לבטל את הקיטום היה מוציא בנקל את הכיסוי. ועל כן אם אנו דנים כיסוי זה כקיטום, הריהו קיים ועומד גם כשמגדיל הלהבה. וע"ע בלשון הגרשו"א במילואים לספר שמירת שבת כהלכתה (עמ' ב ד – להערה נד והערה קפה). ושם נסתפק שמה יש להחמיר אף בהקטנת הלהבה. שו"ר מובא בשם הגרשו"א שליט"א (ב'מוריה' אלול תשנ"ח) שבדיעבד מותר גם בששינה או הדליק את האש אחר נתינת הפח, מהטעם הנ"ל.

— מסתבר שלא החשיבו 'קטמה והובערה' כקטומה אלא משום שעדיין נתינת האפר ניכרת, אבל כשהוסר האפר שקטם ולא ניכר כלל, לא נראה להתיר. ולפי זה אם הכיסוי שהונח מעל האש נפל בשבת, אין להתיר להחזיר את הקדרה על האש, כי בטל הדיכר מכל וכל. [ומותר להניח הכיסוי בשבת באופן ששהמתכת לא תיעשה גחלת]. אבל אם נפל מקצתו — יש להתיר, כדין 'קטמה והובערה'. (עפ"י אגרות משה אור"ח ח"ד עד 'בישול' ל. וכן נוטה דעת הגרשו"א – ע' במילואים לשמירת שבת כהלכתה לפ"א הערה מז).

כתב באג"מ שם (ובח"א צג), שטם מתכת הנהוג ליתנו מעל האש ('בלעך'), עינינו הרואות שאינו מגיע לידי גחלת בשלהבת הגז הקטנה, אף במשך כל השבת, ומותר. וע' גם בשמירת שבת כהלכתה פרק א הערה ס, מהגרשו"א. ואולם החונן-איש (לו) יצא להחמיר בזאת, שאין ליתן קדירת מתכת ריקנית על האש, אף אם עדיין לא נעשית גחלת. ובשו"ת שבט הלוי (ח"א צא) כתב לנטות מדבריו.

(ע"ב) 'היינו הך?...' — ומסתמא ידע רבי יוחנן את דברי רבי אושעיא ואם כן מה בא להשמיענו. (ריטב"א. כיוצא בזה כתב הריטב"א לעיל כח בבאור שאלת הגמרא שם על רב יוסף 'תנינא...'. בברייתא, שידע המקשה שברייתא זו היתה שגורה בבית המדרש. ויש מי שמפרש שאין קושית הגמרא על רבי יוחנן אלא על מסדר הש"ס, לשם מה הביא מימרא דרבי יוחנן. וכעין זה כתב הריטב"א בשבועות (לו). — עפ"י 'מגדים חדשים').

'שמע מינה מצטמק ויפה לו מותר... רב ושמואל דאמרי תרווייהו מצטמק ויפה לו אסור' — מצד הסברה הפשוטה נראה, שכל הדיון בגמרא בדין 'מצטמק ויפה לו', אם מותר להשהותו על גבי כירה אם לאו, אינו שייך אלא אם אנו נוקטים דלא כחנניה, אבל לפי חנניה המתיר להשהות אפילו לא בישל כל צרכו, אם אך הגיע למאכל בן דרוסאי, הלא פשוט שגם מצטמק ויפה לו מותר, שהרי כל 'מאכל בן דרוסאי' מצטמק ויפה לו הוא. כן נקטו התוס', וכן כתב הרמב"ן (והמאירי והריטב"א ועוד). וכתב שמכאן סייעתא לדעת הרי"ף שפסק דלא כחנניה (דלא כר"ח, רש"י ותוס' ועוד), כי מכל הדיון שבגמרא משמע שנקטו שאין התר אלא בבישול כל צרכו, כאמור. ואולם הרו"ה בעל המאור חולק על כך וסובר שגם אם נוקטים אנו להלכה כחנניה, יש חילוק בין

מאכל שמצטמק ויפה לו, שאסור להשהותו על כירה כשאינו מבושל כל צרכו, [ואם מבושל כל צרכו — בני מזרח (היינו בבבל) הקרובים לרב ושמואל נהגו איסור בדבר, ובני מערב (ארץ ישראל) מתירים, כרבי יוחנן. וכן יש לנו לנהוג, לקולא, והרוצה להחמיר על עצמו כבני מזרח — רשאי], ובין מאכל שמצטמק ורע לו, שמותר להשהותו אפילו לא בישל כל צרכו אלא כמאכל בן דרוסאי.

א. יש לפרש סברתו, (וכן נרמז בשפ"א), שאף על פי שכל זמן שלא נתבשל כל צרכו, ודאי יפה לו להמשיך בישולו, אך הואיל ובמשך הזמן שיישאר בכירה ויתבשל כל צרכו יתחיל להצטמק וירע לו — אין חוששים שמא יחתה עתה. אבל תבשיל שמצטמק ויפה לו גם אחר כך, חוששים שימהר בישולו על ידי החיתוי עכ"פ כשאינו מבושל כל צרכו.

ראה סברה חדשה בדברי בעל המאור, בשו"ת בית זבול ח"ב כד, ג.

ב. יצוין שהרי"ד בתחילה כתב (בספר הלקט, יא) כסברת הרו"ה. ואולם ב'תוספותיו' חזר בו ודחה סברה זו מכל וכל. וכן תמרו על סברה זו שאר הראשונים.

ג. ראה סיכום שיטות הפוסקים, בשאלות ותשובות שבסוף הספר.

'אמר רב שמואל בר יהודה אמר רבי יוחנן... אמר ליה ההוא מרבנן לרב שמואל בר יהודה, הא רב ושמואל דאמרי תרוויהו... אמר ליה אטו לית אנא ידע... כי קאמינא לך לרבי יוחנן קאמינא' — וההוא מרבנן שהקשה, לא שמעה בבית המדרש אלא חוץ לבית המדרש שמע סתם ולא סיימו לפניו שרב שמואל אמרה משום רבי יוחנן. [וכן יש לדייק מלשון הגמרא 'אמר ליה ההוא מרבנן לרב שמואל בר יהודה' — תוספת זו מורה שלא אמר לו זאת באותו מעמד כשאמר הלכה זו בבית המדרש]. (עפ"י ריטב"א. וע"ע 'חדש האביב').

'אמר ליה בר מיניה דרב יהודה דכיון דמסוכן הוא אפילו בשבת נמי שרי למעבד ליה הכי' — בתשב"ץ (ח"ג רכה) נראה שגרס: 'בר מיניה דהוא דכיון דמדרבנן הוא אפילו בשבת שרי למעבד ליה'. וכתב להוכיח מכאן להתיר להתחמם מאש שהודלקה על ידי נכרי בשבת, שהכל חולים אצל צינה.

אך נראה יותר שגרס כגרסה המובאת ב'חדושי הר"ן ובריטב"א, (וע"ג גם בהגהות ריעב"ץ — תענית כד), 'דכיון דמצונן הוא' (וטעות סופר נפלה בספרי התשב"ץ, ונתחלף 'דמצונן' ב'דמדרבנן' כי קרובים הם בכתבתם), וכפי שפרשו שם, שהיה רבי יהודה חולה מעיים ונצרך למאכלים חמים והיה מותר לעשות לו על ידי נכרי.

דף לח

'מבשל הוא דקא עביד מעשה במזיד לא יאכל, אבל האי דלא קא עביד מעשה במזיד נמי יאכל' — הפרי-מגדים (שיח) הוכיח מכאן, מזה שלא אמרו בפשטות משום שאיסור שהייה מדרבנן, לכך לא קנסו בדיעבד — משמע שאין חילוק בין מלאכה דאורייתא לדרבנן, בכל אופן לא יאכל. ויש לדחות ראייתו, כי כאן באו לומר שאפילו במזיד מותר, ולכך הוצרכו לסברת 'לא עביד מעשה', כי אם עושה מעשה, הגם שהוא איסור דרבנן, קנסו במזיד, אבל בשוגג יש לומר שלא קנסו באיסור דרבנן. ואכן כתב הגר"א בבאורו, וכן כתב החיי-אדם, שמעשה שבת באיסור דרבנן מותר באכילה בו ביום, אפילו לו עצמו. [אלא שמדברי הגר"א משמע שאף במזיד מותר באיסורין דרבנן לו עצמו במוצאי שבת. וכן משמע ברמב"ם. וצ"ע]. (עפ"י באור הלכה שיח, א.

יש להעיר שגם לפי הוכחת הפרי-מגדים, לאסור אף במלאכה דרבנן, אין מוכח אלא במלאכה שעיקרה דאורייתא, כגון

פרק שלישי; דפים לו – לז

- ג. א. האם מותר להשהות בכירה מערב שבת, קדרה עם מים חמים או תבשיל?
ב. האם מותר להחזיר חמין או תבשיל לכירה?

א. כירה שהסיקה בקש ובגבבא – מותר ליתן עליה תבשיל.

כירה שהסיקה בגפת ובעצים – לשיטת בית שמאי, לפי רבי מאיר אין משהים עליה כלום מערב שבת, ולפי רבי יהודה – משהים עליה חמין בלבד, (שאינם צריכים בישול, ואין חשש חיתוי. עפ"י רש"י), ובתנאי שגרף את הגחלים או קיטמם (= נתן עליהם אפר). ולשיטת בית הלל – לרבי מאיר, משהים עליה חמין אבל לא תבשיל, ודוקא בגרוף או קטום. ולר' יהודה, מותר בין תבשיל בין חמין, ודוקא בגרוף או קטום.

ולדעת חנניה, וכמותו סתמה המשנה בפרק ראשון, ואפשר שכן היא דעת תנא דמתניתין, מותר להשהות אפילו על כירה שאינה גרופה או קטומה, גם תבשיל שלא נתבשל כל צרכו, כל שהגיע למאכל בן דרוסאי, בין חמין בין תבשיל (– לבית הלל. אבל לב"ש אין משהים אלא חמין). אין חילוק בין שהיה על גבי הכירה (על עובי שפתה או על כיסוי שמעל חללה. רש"י) או בתוכה. (גם לחנניה שמתיר בשאינו גרוף וקטום. תוס').

כתבו התוס' והריטב"א: לרבי מאיר ורבי יהודה האוסרים להשהות בשאינה גרופה, אסור אפילו בשנתבשל כל צרכו, ואפילו מצטמק ורע לו. והרמב"ן והרשב"א (וב'חדושי הר"ן) חולקים, שאם מצטמק ורע לו – מותר. והרשב"א צדד שאפילו בית שמאי לא אסרו אלא בתבשיל שמצטמק ויפה לו. והחמין שהתירו בית שמאי, דוקא בשהוחמו כל צרכם אבל בלאו הכי אסור, כתבשיל שמצטמק ויפה לו.

רב ושמואל סוברים שאסור להשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה אם המאכל מצטמק ויפה לו, אבל מצטמק ורע לו – מותר. ורבי יוחנן (כדברי רב שמואל בר יהודה) מתיר אפילו מצטמק ויפה לו, כל שבושל כל צרכו. [וכן נהג רב נחמן בר יצחק]. ולדעת רב ששת התיר רבי יוחנן אפילו אינו מבושל כל צרכו, כחנניה.

א. להלכה – רב האי גאון, רבנו חננאל (כפי שהובא בתוס', ולא כפי שהובא ברא"ש), ספר התרומה (רלא), רש"י, תוס', הרי"ד, הרא"ה והריטב"א, פסקו כחנניה להתיר להשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, כסתם משנה וכתב ששת בשם רבי יוחנן, וכן משמע שנקט רבא. ואילו הרי"ף פסק על סמך משמעות הסוגיא בכמה מקומות, דלא כחנניה, ואין התר להשהות על כירה שאינה גרופה וקטומה אלא בתבשיל שמצטמק ורע לו. (או בקדרה חייתא, שלא התחיל להתבשל כלל). וכן דעת רב אחאי בשאלות (שלה, קכח), ובה"ג (שבת ג). וכן פסקו הרמב"ם (שבת ג, ד) ורבנו יונתן. ולזה הסכים הרמב"ן. וכן פסק השלחן-ערוך (רינגא). ודעת הרז"ה, אף על פי שהלכה כחנניה, ומותר להשהות כל שהוא כמאכל בן דרוסאי, מכל מקום אם הוא תבשיל שמצטמק ויפה לו, אסור ליתנו על גבי כירה שאינה גרופה או קטומה – אם לא בושל כל צרכו, [ואם בושל כל צרכו – תלוי הדבר במנהגי המדינות, ולנו יש לנקוט להקל והרוצה להחמיר על עצמו כבני מזרח – רשאי]. ואם מצטמק ורע לו – מותר אפילו לא בושל כל צרכו.

שיטה נוספת (ר"ח, כפי המוסבר ברא"ש), אין להשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה

אלא בבישל כל צרכו, ואז מותר אפילו מצטמק ויפה לו, כרבי יוחנן כנגד רב ושמואל. ומסיים הרא"ש: 'ובשביל שרבו דעות בהאי פיסקא, וישראל אדוקין במצות עונג שבת ולא ישמעו להחמיר, הנח להם כמנהג שנהגו על פי הפוסקים כחנניה'. וכן כתבו הרשב"א והר"ן בסוף הסוגיא.

וכן כתב הרמ"א, שנהגו לסמוך על דעה ראשונה. ואולם מן הראוי לכתחילה לבשל כל צרכו קודם השבת, אך אם נודמנו אורחים סמוך לשבת וכדו', יכול להעמיד הקדרה על הפטפט להתבשל, ואף שלא יתבשל עד השקיעה רק כמחצית בישולו. עפ"י באור הלכה. וגם בני עדות המזרח הנוהגים ככל הוראות מרן השו"ע, כתבו אחרונים שנהגו להקל, אם כי ראוי לכתחילה להחמיר (כמוש"כ הרמ"א). ע' אור לציון ח"ב יז, בבאורים. וכן שמעתי בשם הגרע"י שליט"א).

ב. יש מן הראשונים שסוברים, באופנים שמותר להשהות על כירה שאינה גרופה, מותר גם כאשר הכירה מונחת על שולי הכירה עם הגחלים. (ע' בעה"מ, רא"ש). וכמה ראשונים (רב האי גאון, רבנו אפרים, רמב"ן ועוד) סוברים שאסור הדבר משום הטמנה, ומדובר כאן כגון שהקדרה מונחת על גבי ברזלים וכדומה. וכן פסק השו"ע. ואולם הרמ"א כתב שהמנהג להקל שאם הקדרה אינה מכוסה מלמעלה אין זו הטמנה, אלא שנוהרים לכתחילה לנתקה קצת מן האש קודם השבת, כדי שיוכל ישראל להסירה ללא נענוע הגחלים.

ג. תבשיל שלא הגיע למאכל בן דרוסאי — כתב הרמב"ן (והריטב"א, וכן נטה הרשב"א, וכן משמע בר"ן), שמותר להשהותו בכירה גרופה וקטומה, לפי שאין בה חשש חיתוי, ואעפ"י שהוא מתבשל בשבת לגמרי. וכן נפסק בשלחן ערוך (רנ"ג, א). ויש פוסקים שמחמירים בדבר, [מלבד אם הבשר חי לגמרי] — גזרה שמא יגיס. כן הביא רעק"א מהרמ"ך, וכ"כ שם בדעת הרשב"א ורבנו יונה והרא"ש. וכ"כ בשפת אמת. והוזכרה דעה זו בבאור הלכה (רנ"ג, א ד"ה אלא). ובשם הגר"פ שיינברג שליט"א מובא (דברי חכמים 360) שאין צריך לחוש לזה למעשה, והבאה"ל לא הביא שיטה זאת אלא להעיר. ובכירה שאינה גרופה וקטומה, אסור להשהות תבשיל שלא הגיע למאכל בן דרוסאי, גם לדעת חנניה. אבל קדרה חיה שלא התחילה להתבשל — מותר, כי מסיח דעתו ממנה עד למחר ולא יבוא לחתות. אך אפשר שזה רק בתנור שחומו רב, אבל בכירה אסור אפילו בקדרה חייטא. עפ"י תוס' לת. וכן נקט בהגהות אשר"י. ואולם שאר הפוסקים התיירו להשהות בכירה קדרה חיה. ע' או"ח רנ"ג, א. וע"ע פרטים נוספים לעיל יח.

ד. שיעור 'מאכל בן דרוסאי' במים חמים — כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד עד 'בישול' כד) שהוא כשהגיעו לשיעור 'יד סולדת בו' או מעט יותר. ע"ש. ובחזו"א (לו,ו) משמע שהוא בכדי שיעבור משך שלישי / חצי מהזמן הדרוש למים לרתוח, משעה שהגיעו לכדי 'יד סולדת'. ויש אומרים שאין אנו בקיאים בשיעור זה, הלכך יש לנו לשער אם ראוי הדבר לאכילה על ידי הדחק אם לאו (עפ"י כף החיים רנ"ג, כח).

ה. כל האמור כאן — בקדרה, אבל צלי או פת אפשר שדינם שונה. ונתבאר בפרק ראשון, דף יח.

ב. כירה שהסיקה בגפת ובעצים — לבית שמאי אסור להחזיר עליה כלום, ולבית הלל מותר, ובלבד שתהא גרופה או קטומה. ורבי מאיר אוסר להחזיר אפילו לבית הלל. גם כשהותר להחזיר, לא הותר אלא על גבה אבל בתוכה אסור. (רבי חלבו א"ר חמא בר גוריא אמר רב). א. כתבו התוס' והרא"ש, שאין חילוק בדין 'החזרה' בין שבת לערב שבת, כשאסור אסור אפילו

- בערב שבת, כל שהוא סמוך לשבת שאין שהות להרתיח מבעוד יום. ואפשר אפילו הוא רותח אסור. [ובשבת עצמה ודאי אסור אפילו רותח]. וכשמותר מותר אפילו בשבת. והר"ן והרי"ד חולקים וסוברים שבית הלל אינם אוסרים להחזיר אלא בשבת. וכתב הרמ"א (רנ"ג, ב) שהמנהג להקל אך טוב להחמיר במקום שאין צורך כל כך, לחוש לדעת התוס'.
- ב. כשאסור להחזיר (לבית שמאי בכל אופן, ולבית הלל — בשאינה גרופה), אסור אפילו התבשל כל צרכו (תוס'). ואפילו מצטמק ורע לו (רמב"ן, ר"ן).
- ובכירה גרופה שמותר להחזיר על גבה בשבת — אין התר אלא במבושל כל צרכו. ויש תנאים נוספים להחזרה, כפי שיבואר אי"ה בדף לח.
- ג. יש סוברים (דרכי משה, עפ"י ר"ן) שלא אסרו להחזיר לתוכה אלא אם הורד מן הכירה מבעוד יום, אבל אם ניטלה בשבת, מחזירים אפילו לתוכה. והמגן-אברהם ועוד אחרונים חולקים. (וע' משנ"ב לו, ח. ובחזו"א (לו, ח) החליט כמג"א להחמיר בדבר. ובשבת הלוי (ח"ג מח) סמך על שיטת הרמ"א לצרפה לסניף, ע"ש).
- ד. מדברי בעל המאור והר"ן משמע שאם גרף והוציא את כל הגחלים מן הכירה, מותר להחזיר לתוכה. ואין כן דעת רוב הפוסקים (עפ"י חזו"א לו, ו).
- ה. בשו"ת שבט הלוי (ח"ג מח) העלה להתיר החזרת דבר מבושל לתוך תנורים חשמליים שלנו (כשהם מופעלים במצב 'שבת'). ושנים הם נימוקיו העיקריים: א. לא אסרו החזרה לתוכה אלא במקום שיש לה גם 'תוך' וגם 'גב', אבל לא כשיש לה רק תוך. ב. יש לצרף דעת הרמ"א (הנ"ל) המתיר להחזיר לתוכה אם נטל בשבת. ואילו בספר שמירת שבת כהלכתה (א, יז בהערה) נראה שנוקט לאסור להחזיר בשבת. וכן משמע בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד עד, עמ' קלח).
- ו. משמע בסוגיא שכירה שהסיקה בקש ובגבבה מותר אף להחזיר תבשיל עליה, שהרי אם 'להחזיר' תנן, מפורש הדבר במשנתנו. ואף הסוברים 'לשהות' לא מסתבר שנחלקו על כך.

דף לז

- נא. א. מהו לסמוך לדופן הכירה תבשיל או חמין?
ב. אלו דברים נידונים בכלל 'גרופה וקטומה', ומה הדין כשקטמה ונתלבתה או הובערה?
ג. האם יש חילוק בהשהיית תבשיל בכירה בין מצטמק ויפה לו או מצטמק ורע לו?
ד. אלו מיני מאכל 'מצטמק ויפה להם' ואלו 'מצטמק ורע להם'?
- א. נסתפקו בגמרא האם סמיכת קדרה לדופן הכירה דינה כנתינה על הכירה או בתוכה, או שמא מותר לסמוך לכירה גם באופנים שאסור ליתן על גבה. וכן מסקנת הגמרא, להתר.
- א. כתבו התוס' שההתר לסמוך אמור הן לענין שהיה מערב שבת בשאינה גרופה וקטומה, ואפילו כשאין המאכל מבושל כל צרכו, הן לענין החזרה בשבת. (וכ"כ הריטב"א והרא"ה (ב'חידושי הר"ן) וכן פסקו כמה אחרונים). ויש מחמירים בזה. (ע' מלחמות ה' ועוד; מג"א רנ"ג סק"ה בדעת הרמב"ם. וע' משנ"ב שם סקט"ו; שו"ת בית זבול ח"ב כג). כמו כן נחלקו הפוסקים לסמוך לכתחילה בשבת בדבר שהוא מבושל כל צרכו (ע' משנ"ב רנ"ג סקט"ו; חזון איש לו, ט).
- ב. אין ללמוד מכאן התר לסמוך אצל האש, כי שונה כאן, שדופני הכירה מפסיקים בין התבשיל לאש. (תוס').

- ב. גחלים שעממו או שנתן עליהם נעורת של פשתן דקה — הרי זה כקטימה.
- א. 'גרופה' שאמרו — יש אומרים שגרף הגחלים לצד אחד, ויש אומרים שצריך להוציא את כל הגחלים חוץ לכירה. וכן פסק בשו"ע רנ"ג.א.
- ב. בקטימה — אין צריך להטמין הכל באפר עד שהאש לא תוכר כלל, אלא די בקטימה מועטת על כל הגחלים, שמכל מקום יש היכר בדבר (עפ"י רמב"ן ור"ן; משנ"ב רנ"ג סק"ד).
- ג. אש הבוערת על גז וכדו', אם כיסה אותה בפה, שלא כדרך בישול בימים רגילים — רוב הפוסקים סוברים שדינה כ'גרופה וקטומה' ויש חולקים. והוא הדין לענין פלטה חשמלית. וכן בתנור חשמלי — אם מכסה גופי החימום בנייר אלומניום וכדו' — הרי זה בכלל 'קטומה' (מהגר"ש אלישיב שליט"א).
- קטמה ונתלבתה — דינה כקטומה, ואינה חוזרת למצבה הקודם, (לפי שגילה בדעתו שאין נוח לו בהמשך הבישול), ואפילו בגחלי רתמים (שהם חמים ביותר ואינם ממהרים לכבות. רש"י). לפי תירוץ אחד בתוס' (וכן נקט הרשב"א), אם קטמה והובערה — היינו יותר מ'נתלבתה', אין דינה ממש כקטומה, ואין התר ליתן בה אלא תבשיל שבושל כל צרכו, אבל קטנה ונתלבתה מותר אפילו תבשיל שלא בושל כל צרכו. ולהלכה כתבו הפוסקים להקל כדעה ראשונה שאפילו אינו מבושל כל צרכו מותר (עפ"י משנ"ב רנ"ג סק"ד ובשעה"צ).
- ג. לדעת רב ושמואל, אסור להשהות תבשיל על כירה שאינה גרופה וקטומה אם מצטמק ויפה לו, אבל מצטמק ורע לו — מותר. ואילו רבי יוחנן אינו מחלק בדבר ומתיר אף במצטמק ויפה לו. [ולרב ששת, אף בשאינו מבושל כל צרכו].
- אמר לו רב עוקבא ממישן לרב אשי: אתם שקרובים לרב ושמואל — עשו כדבריהם. אנו נעשה כרבי יוחנן. וכן רב נחמן ברי יצחק, 'מרי דעובדא', נהג היתר בדבר.
- א. בגרופה וקטום לא מצינו שום אמורא שאסר להשהות אף במצטמק ויפה לו (תוס').
- ב. כתבו התוס' שלא מצינו שום תנא הסובר כרב ושמואל, לחלק בין מצטמק ויפה לו למצטמק ורע לו, כי רבי יהודה אוסר אפילו מצטמק ורע לו. והרמב"ן והרשב"א והרי"ד חולקים. (נראה שכוונת התוס' לר"מ רבי יהודה וחנניה, אבל מצינו תנא הסובר כרב, הוא רבי יוסי במעשה דלהלן לה. כמו שכתבו התוס' שם).
- ג. כפי האמור לעיל, להלכה שנוי הדבר במחלוקת הראשונים, האם יש חילוק בין מצטמק ויפה לו למצטמק ורע לו, או בכל אופן מותר, ואפילו לא בישל כל צרכו.
- ד. כל תבשיל שיש בו קמח — מצטמק ורע לו, מלבד תבשיל של לפת, שאף על פי שיש בו קמח מצטמק ויפה לו — ודוקא כשיש בו בשר. ואם הוא צריך להגישו לפני האורחים, אפילו כשיש בו בשר מצטמק ורע לו.
- לפדא (= מאכל העשוי מתאנים), דייסא ותמרי — מצטמק ורע להן. תבשיל כרוב, פולים, בשר טרוף, וכן ביצה — מצטמק ויפה לו (לה.).
- סתם תבשיל — משמע בגמרא שהוא מצטמק ויפה לו, ואילו חמין (שהוחמו כל צרכם) — מצטמק ורע להם (ראשונים).